

УДК 378.048.2 : 614.23

Ярослав Цехмістер

ORCID iD 0000-0002-7959-3691

доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
перший проректор з науково-педагогічної роботи,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
бульвар Т. Шевченка, 13, 01601 Київ, Україна
Ya.Tsekhmister@gmail.com

Олександра Лисенко

ORCID iD 0000-0001-9356-1306

кандидат педагогічних наук, доцент,
заступник директора Інституту післядипломної освіти,
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця,
бульвар Т. Шевченка, 13, 01601 Київ, Україна
A.Yu.Lysenko@gmail.com

МЕДИЧНЕ ПРАВО: ПЕРСПЕКТИВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ В УКРАЇНІ

У запропонованій статті проаналізовано досвід підготовки фахівців з питань медичного права, зокрема за програмами подвійного диплому в Україні та закордоном; висловлено пропозицію щодо внесення змін до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. №266, а саме розширення переліку найменувань спеціальностей за галуззю знань 08 «Право» спеціальністю «Медичне право»; обґрунтовано доцільність запровадження програм подвійного диплому за спеціальностями «Медицина» та «Медичне право» в Україні.

Ключові слова: вища освіта за двома спеціальностями; медичне право; освіта для сталого розвитку; підготовка лікарів; подвійний диплом.

DOI: 10.28925/2226-3012.2017.6.110114

Вступ. Однією з цілей, що закріплена у програмі дій Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) Освіта 2030 визначено необхідність здобуття, знань та навичок, що потрібні для забезпечення сталого розвитку суспільства, формування свідомого способу життя, дотримання прав людини, гендерної рівності, формування культури миру та гуманності, зокрема шляхом забезпечення освіти для сталого розвитку (education for sustainable development) (Education 2030 Framework for Action, p. 47).

Зміст такої освіти має бути релевантним потребам сучасного суспільства з акцентами як на когнітивні так і на не когнітивні аспекти навчання. Так, саме за допомогою програм освіти для сталого розвитку, що включає у себе глобальну громадянську освіту з питань миру, прав людини, а також міжкультурних та міжнародних відносин має забезпечуватись потреба населення у знаннях, навичках, цінностях та ставленні, що є необхідними для прийняття обґрунтованих рішень та активної участі у розв'язанні як місцевих так і глобальних

проблем сучасності (Education 2030 Framework for Action, p. 48).

Означені положення набувають особливо-го значення з огляду на характеристики медичної професії, що пов'язана з широким спектром суспільних відносин, обумовлених взаємодією з пацієнтами, їх родичами, державними органами та іншими структурами, що відповідно потребує наявності достатніх знань з не медичних напрямів, зокрема різних галузей права. Адже, охорона здоров'я, як одна з найбільш суспільно значущих сфер діяльності, пов'язана із виникненням специфічних правових відносин, що врегульовуються нормативно-правовими актами.

Так, Конституція України проголошує життя та здоров'я людини найвищою соціальною цінністю. Зміст права на життя та права на здоров'я конкретизуються у ст. 281 Цивільного кодексу України, однак вказана норма не містить визначення зазначених понять. Також не розкритими залишаються зміст права на медичну допомогу, права пацієнта, права та обов'язки лікаря тощо.

Відповідно до визначення Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»

поняття охорона здоров'я розкривається як система заходів, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, медичними та фармацевтичними працівниками і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя.

Таким чином, ми бачимо, що для розуміння правових механізмів охорони здоров'я необхідним постає послідовне ознайомлення з чисельними різногалузевими нормативно-правовими актами, що врегульовують взаємовідносини пов'язані з життям та здоров'ям населення.

Метою статті є аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду підготовки фахівців з питань медичного права, визначення перспектив щодо їх підготовки в умовах вищого медичного навчального закладу.

Підготовка фахівців з питань медичного права: вітчизняний та зарубіжний досвід. Сьогодні в Україні та світі як окрема правова галузь існує медичне право, що розглядається як комплексна система взаємовідносин, пов'язаних з організацією надання медичної допомоги, здійсненням діагностичних, лікувальних і профілактичних заходів, а також у процесі контролю якості медичних послуг, що надаються. Предметом медичного права є врегулювання суспільних відносин, що виникають під час здійснення медичної діяльності (Дешко, 2006, с. 120).

Проте, слід зазначити, що відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» медичне право не виокремлюється як найменування окремої спеціальності за жодною з 29 існуючих галузей знань, зокрема це стосується й таких галузей, як 08 «Право» та 22 «Охорона здоров'я».

У той же час, контентний аналіз навчальних програм з підготовки магістрів у вищих навчальних закладах закордоном демонструє, що медичне право існує у якості окремої спеціальності, за якою здійснюється підготовка магістрів у багатьох навчальних закладах Великої Британії, Німеччини, Сполучених Штатів Америки тощо.

У якості основної аудиторії користувачів медичного права необхідно визначити фахівців галузі охорони здоров'я та правозахисників, що працюють у цій сфері. Відтак, на нашу думку, закономірним постає питання щодо існуючої системи підготовки фахівців, компетентних з питань медичного права в Україні.

Проаналізуємо національну систему підготовки лікарів з питань медичного права на етапі додипломного навчання.

Сьогодні, відповідно до примірного навчального плану підготовки магістрів за спеціальністю 222

«Медицина» навчання майбутніх медиків правовим основам здійснюється на четвертому році підготовки під час курсу «Медичне право України», що включений до дисципліни «Судова медицина. Медичне право України» та передбачає обсяг навчального навантаження у 1,5 кредити (45 годин, з них 20 – аудиторних).

Однак, з урахуванням сучасних особливостей провадження медичної діяльності, на нашу думку, такий обсяг правової підготовки є недостатнім та потребує розширення. Зокрема обов'язковим у процесі підготовки майбутніх лікарів є ознайомлення з такими питаннями як (Стеценко, Стеценко, & Сенюта, 2008, с. 2): юридична регламентація медичної діяльності; правові засади регламентації охорони здоров'я в Україні; права людини у сфері охорони здоров'я; права пацієнтів; права лікарів; лікарська таємниця; юридична відповідальність медичних працівників за професійні правопорушення; правове регулювання медичних експертиз; правове регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів; правове регулювання застосування репродуктивних технологій; правове регулювання надання психіатричної допомоги; правове регулювання медичних експериментів; правова кваліфікація дефектів надання медичної допомоги; правова регламентація обігу лікарських засобів тощо.

Варто зауважити, що глибоке розуміння сутності представлених питань можливе лише при умові ознайомлення з загальними основами цивільного, кримінального, адміністративного, трудового, соціального та іншого законодавства, адже медичне право як галузь є комплексною та такою, що тісно взаємопов'язана з іншими галузями правової науки.

Аналізуючи досвід зарубіжних країн щодо питань правової підготовки лікарів, особливу увагу привертає практика університетів Сполучених Штатів Америки, як то Стенфордського університету (<http://med.stanford.edu>), Пенсильванського університету (<http://www.med.upenn.edu>), Бостонського університету (<https://www.bu.edu>), та інших щодо програм підготовки на здобуття подвійного ступеня – магістра медицини та магістра права. Загальна тривалість такої програми складає 6 років (12 семестрів).

Впродовж перших трьох років студенти навчаються за програмою медичної школи, а на четвертому та п'ятому роках навчання інтегруються до процесу підготовки в юридичній школі де упродовж двох років опановують переважну частину програми правової підготовки. На шостому році навчання студенти засвоюють ті з курсів медичної програми, що лишилися по за увагою у попередні роки таким чином набираючи кількість кредитів, необхідну за юридичною програмою.

Отже, для здобуття ступенів за програмами підготовки магістра медицини та магістра права, студенти мають успішно виконати загальне аудиторне навантаження, а також захистити клінічну

дипломну роботи за медичним профілем та дипломну роботи з правознавства. Також варто наголосити на необхідності здобуття рівня «склав» (Pass) або «відмінно» (Honor) з усіх медичних курсів за існуючою чотирьохрівневою системою – «відмінно» (Honor), «склав» (Pass), «формально склав» (Perfunctory Pass) і «не склав» (Fail), а також отримати загальний середній бал не нижче 2,3 з юридичного курсу.

В Україні програми подвійного диплому також є розповсюдженими, однак у переважній більшості випадків вони реалізуються у контексті міжнародної співпраці вітчизняних вищих навчальних закладів з європейськими університетами партнерами, коли після завершення навчання випускник отримує диплом про здобуту спеціальність від двох вищих навчальних закладів. Зокрема, такі міжнародні програми сьогодні реалізуються в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка спільно з Університетом Марії Кюрі-Складовської (Польська Республіка), Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» спільно з Магдебурзьким університетом імені Отто фон Геріке (Федеративна Республіка Німеччина), Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя спільно з Гліндворським Університетом (Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії) тощо.

Однак, на нашу думку, з урахуванням досвіду провідних навчальних закладів Сполучених Штатів Америки щодо підготовки лікарів, а також відповідно до пункту 9 статі 7 Закону України «Про вищу освіту», де передбачено можливість одночасного здобуття особою вищої освіти за двома спеціальностями та можливість видачі вищим навчальним закладом подвійного диплому, своєчасною постає пропозиція щодо запровадження підготовки за програмами подвійного диплому у галузях знань 22 «Охорона здоров'я» та 08 «Право» в умовах вищого медичного навчального закладу.

Проте, враховуючи значний обсяг навчального навантаження щодо підготовки фахівців за зазначеними напрямками, а також особливості національної освітньої системи, зокрема низьку варіативність навчальних програм та наявність жорстких уніфікованих розкладів навчальних занять, виникає необхідність щодо внесення змін до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється

підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. №266, а саме доповнення переліку найменувань спеціальностей за галуззю знань 08 «Право» спеціальністю «Медичне право».

На нашу думку, запропонована інновація дозволить здійснювати підготовку фахівців за програмою подвійного диплому за спеціальностями «Медицина» та «Медичне право» у межах шести-семи річної тривалості підготовки у вищому медичному навчальному закладі, що сприятиме підвищенню професійної компетентності фахівців в умовах постіндустріального суспільства та як наслідок сприятиме зростанню якості надання медичної допомоги населенню нашої держави.

Слід зазначити, що сьогодні можливість одночасного здобуття особою вищої освіти за двома спеціальностями успішно реалізується у ряди вищих начальних закладів нашої держави, зокрема Київському національному університеті будівництва та архітектури (<http://www.knuba.edu.ua/>), Одеському національному політехнічному університеті (<http://opu.ua/>), Дніпропетровському гуманітарному університеті (<http://dgu.com.ua/>) тощо.

Висновки. З метою реалізації програм освіти для сталого розвитку серед лікарів, що є представниками однієї з найбільш соціально значущих професій, необхідним постає підвищення рівня їх правової культури, зокрема у сфері взаємовідносин, що виникають під час здійснення медичної діяльності. Для створення передумов щодо подальшого розвитку та укріплення соціальної значущості медичного права, на нашу думку, необхідним є внесення змін до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. №266, а саме доповнення переліку найменувань спеціальностей за галуззю знань 08 «Право» спеціальністю «Медичне право». Запропонована інновація не лише забезпечить можливості для розвитку означеної юридичної галузі, але й забезпечить можливість для запровадження програм для одночасного здобуття особою вищої освіти за двома спеціальностями у галузях знань 22 «Охорона здоров'я» та 08 «Право», що на нашу думку сприятиме підвищенню рівня професійної компетентності медичних працівників та прогресивному розвитку системи охорони здоров'я в Україні.

Література

- Дешко Л. Про галузеву належність медичного права України. *Право України*. 2006. № 1. С. 120–124.
- Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 27.07.2017).
- Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 27.07.2017).
- Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» від 29.04.2015 №266. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (дата звернення: 27.07.2017).

Стеценко С. Г., Стеценко В. Ю., Сенюта І. Я. Медичне право України : підручник / за заг. ред. С.Г. Стеценка. Київ : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 507 с.

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 27.07.2017).

Education 2030 Framework for Action. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002456/245656E.pdf> (date of request: 27.07.2017).

References

Deshko, L. (2006). *Pro haluzevu nalezhnist' medychnoho prava Ukrayiny [On the affiliation of medical law of Ukraine]. Pravo Ukrayiny*, 1, 120–124 (ukr).

Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine «On Higher Education»] from 01.07.2014 № 1556-VII. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (ukr).

Konstytutsiya Ukrayiny [Constitution of Ukraine] from 28.06.1996 № 254k/96-VR. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (ukr).

Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny «Pro zatverdzhennya pereliku haluzey znan' i spetsial'nostey, za yakymy zdiysnyuyet'sya pidhotovka zdobuvachiv vyshchoyi osvity» [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the List of Fields of Knowledge and Specialties under which candidates of Higher Education are Prepared»] from 29.04.2015 № 266. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF> (ukr).

Stetsenko, S. H., Stetsenko, V. Yu., & Senyuta, I. Ya. (2008). *Medychne pravo Ukrayiny: pidruchnyk [Medical law of Ukraine: textbook]*. S. H. Stetsenko (Ed). Kyiv, Ukraine: Vseukrayins'ka asotsiatsiya vydavtsiv «Pravova yednist'» (ukr).

Tsyvil'nyy kodeks Ukrayiny [The Civil Code of Ukraine] from 16.01.2003 № 435-IV. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (ukr).

Education 2030 Framework for Action. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002456/245656E.pdf> (eng).

PRAWO MEDYCZNE: PERSPEKTYWA PRZYGOTOWANIA PROFESJONALISTÓW NA UKRAINIE

Tsekhmister Jaroslav, Doktor nauk pedagogicznych, Profesor, Członek-korespondent Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, Pierwszy Wiceprzewodniczący ds. pracy naukowej i pedagogicznej, Narodowy Uniwersytet Medyczny imienia O. O. Bohomolca, bulwar T. Szewczenka, 13, 01601 Kijów, Ukraina, Ya.Tsekhmister@gmail.com

Lysenko Oleksandra, doktor nauk pedagogicznych, zastępca dyrektora Instytutu Kształcenia Podyplomowego, Narodowy Uniwersytet Medyczny imienia O. O. Bohomolca, bulwar T. Szewczenka, 13, 01601 Kijów, Ukraina, A.Yu.Lysenko@gmail.com

Proponowany artykuł odnosi się do doświadczeń specjalistów w dziedzinie prawa medycznego w zakresie tworzenia programów kształcenia dla szkół wyższych oraz podejmuje problematykę wydawania podwójnych dyplomów na Ukrainie i poza granicami kraju. Przedstawia zmiany wprowadzone do Listy gałęzi wiedzy i specjalności, które zatwierdziła Rada Ministrów Ukrainy w dniu 29 kwietnia 2015 r. (nr 266) dla szkolnictwa wyższego. Autor uzasadnia konieczność wyodrębnienia w dziedzinie wiedzy (08) «Prawo» specjalności «Prawo Medyczne» oraz celowość wprowadzenia programów podwójnego dyplomu na specjalności «Medycyna» i «Prawo medyczne» na Ukrainie.

Słowa kluczowe: edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju; podwójny dyplom; prawo medyczne; przygotowanie lekarzy; wyższe wykształcenie w dwóch specjalnościach.

MEDICAL LAW: PROFESSIONALS' TRAINING PROSPECTS IN UKRAINE

Tsekhmister Yaroslav, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of National Academy of Educational Sciences of Ukraine, First Pro-Rector on Scientific-Pedagogical Activity, Bogomolets National Medical University, T. Shevchenko Boulevard, 13, 01601 Kyiv, Ukraine, Ya.Tsekhmister@gmail.com

Lysenko Oleksandra, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Deputy Director of the Institute of Postgraduate Education, Bogomolets National Medical University, T. Shevchenko Boulevard, 13, 01601 Kyiv, Ukraine, A.Yu.Lysenko@gmail.com

In order to implement educational programs for sustainable development among doctors who are representatives of one of the most socially important professions, it is necessary to increase the level of their legal culture, in particular in the sphere of relations arising during the medical activity. The content of education for sustainable development should be relevant to the needs of the modern society with the emphasis on both cognitive and non-cognitive aspects of learning. Thus, it is due to the programs of education for sustainable development that include global civil education on the issues of peace, human rights, as well as intercultural and international relations, the need of the population for

the knowledge, skills, values and attitude is satisfied, which is necessary for the adoption of reasonable decisions and active participation in solving both local and global problems of our time. These provisions are of particular importance given the characteristics of the medical profession. After all, health care, as one of the most socially meaningful fields of activity, is associated with the emergence of specific legal relations regulated by regulatory and legal acts.

In our opinion, in order to create the preconditions for further development and strengthening of the social significance of medical law, it is necessary to amend the List of branches of knowledge and specialties, which are training applicants for tertiary education, approved by the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 29, 2015, No.266, namely, to make an addition of a list of names of specialties in the field of knowledge 08 «Law» with the specialty «Medical Law». The proposed innovation will not only provide opportunities for the development of a given legal field, but will also provide the opportunity to introduce tertiary education programs for the simultaneous training for two specialties in the fields of knowledge 22 «Health» and 08 «Law», which, in our opinion, will contribute to increase the level of professional competence of medical workers.

Key words: *double diploma; education for sustainable development; medical law; training of doctors; tertiary education for two specialties.*

Стаття надійшла до редакції 19.08.2017

Прийнято до друку 05.10.2017
